

Kenmerken van Ondernemers

Opbouw van drie microdatasets

C. van Essen Msc

Zoetermeer, 24 december 2008

Dit onderzoek maakt deel uit van het programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap, dat wordt gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken.

Voor alle informatie over MKB en Ondernemerschap: www.ondernemerschap.nl

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM bv. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM bv. EIM bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM bv. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM bv. EIM bv does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Literatuur: Kenmerken van Ondernemers	6
3	Starters en jonge bedrijven panel	9
3.1	Achtergrond	9
3.2	Werkwijze	9
3.3	Eerste resultaten	10
4	MKB Beleidspanel	15
4.1	Achtergrond	15
4.2	Werkwijze	15
4.3	Eerste resultaten	16
5	GEM database	21
5.1	Achtergrond	21
5.2	Werkwijze	21
5.3	Eerste resultaten	22
6	Conclusie	28

1 Inleiding

Voor onderzoek naar het effect van kenmerken van ondernemers op bedrijfsprestaties is het noodzakelijk om eerst de beschikking te hebben over een set met ondernemerskenmerken. Momenteel is er echter weinig informatie beschikbaar over individuele kenmerken van ondernemers, en de invloed die deze kenmerken hebben op de prestaties van ondernemingen (Wennekers, 2006). Daarom is besloten om het programmaonderzoek uit te breiden naar het verzamelen en structureren van microkenmerken van ondernemers. Dit is gebeurd in de vorm van analyse van de bestaande datasets binnen het programmaonderzoek en de GEM database. Vervolgens is de relevante data samengevoegd tot een drietal microdatasets. In deze rapportage wordt een beschrijving gegeven van de totstandkoming van drie microdatasets met kenmerken van ondernemers.

Stap 1 Deskresearch

Eerst is bepaald welke relevante kenmerken van ondernemers in de microdataset opgenomen dienen te worden, middels deskresearch. Zie hoofdstuk 2.

Stap 2 Inventarisatie van Data

Vervolgens is nagegaan welke data er al beschikbaar is op dit gebied en welke bestaande datasets er al beschikbaar zijn. Ook is onderzocht hoe actueel de data is en in welke mate de data onderling te koppelen en te identificeren is. Op basis van deskresearch is vastgesteld welke data uit de bestaande datasets in de microdatasets wordt opgenomen.

Stap 3 Aanmaken basis microdataset

Op basis van bestaande datasets binnen het Programma onderzoek zijn drie nieuwe basis microdatasets gemaakt met als inhoud de relevante kenmerken van ondernemers.

Het gaat om de volgende panels, die onderzocht zijn:

- De Starters en jonge bedrijvenpanels
- Het MKB beleidspanel
- De GEM Database

In de eerste dataset is gekozen voor het combineren van data uit vier verschillende panels, of cohorten, onder startende ondernemers. Deze panels bieden een hoge zekerheid dat met de ondernemers zelf wordt gesproken. De tweede dataset bestaat uit een combinatie van verschillende jaargangen aan data uit het MKB beleidspanel en de derde set is opgebouwd uit data uit de GEM database. Respondenten uit deze databases bestaan onder andere uit ondernemers uit het Nederlandse MKB. In het MKB beleidspanel wordt echter niet alleen de ondernemer ondervraagd, ook andere personen betrokken bij de onderneming kunnen als respondent optreden. Daarom is specifiek de mogelijkheid opgenomen om te selecteren op respondenten die bereikbaar waren op het bedrijfsadres en daarnaast aangaven eigenaar en/of directeur van de onderneming te zijn. Met deze selectie is het vrijwel zeker dat met de ondernemer zelf wordt gesproken. De Datasets van het GEM geven meer zekerheid, hier is een controlevraag aanwezig waarbij geselecteerd kan worden op respondenten die zowel eigenaar als manager zijn. Hier is dan ook op geselecteerd.

2 Literatuur: Kenmerken van Ondernemers

Bij de totstandkoming van deze microdatasets is allereerst gekeken naar welke ondernemerskenmerken relevant zijn. Daarvoor is met name de dissertatie "*Entrepreneurship at country level*" van Sander Wennekers (2006) gebruikt. Uit de vele mogelijke kenmerken is vervolgens een selectie gemaakt van in totaal 23 variabelen en kenmerken. Daarnaast is gebruik gemaakt van een vooronderzoek naar relevante databanken "*Inventarisatie determinanten van ondernemerschap*" (Vollebregt en Fris, 2008).

De eerste groep variabelen bestaat uit een aantal controle variabelen. Namelijk de sector waarin de ondernemer actief is, de bedrijfsgrootte gemeten in het aantal werknemers, de bedrijfsleeftijd in de vorm van het oprichtingsjaar, de juridische ondernemingsvorm, en de manier van starten.

Vervolgens zijn er een aantal demografische variabelen die wenselijk zijn om in de microdatasets op te nemen. Dit zijn feitelijk basiskekenmerken zoals het geslacht en leeftijd van de ondernemer, het opleidingsniveau en richting, de postcode, de samenstelling van het huishouden en het inkomen van de ondernemer.

Vaardigheden en beschikking over sociaal kapitaal zijn ook belangrijke factoren voor succesvol ondernemerschap. Daarom worden de volgende variabelen onderzocht: Eerdere ervaring als ondernemer, ondernemers kennen in de familie of vriendenkring, lidmaatschap van zakelijke netwerken, steun hebben van de levenspartner, en de eerdere werkkring of ervaring in dezelfde branche.

Nog interessanter wordt het wanneer ook een aantal specifieke karaktereigenschappen van de ondernemer bekeken kunnen worden in relatie tot ondernemerssucces. Daarom worden ook de variabelen risicobereidheid, groei oriëntering, en affiniteit met innovatie waar mogelijk opgenomen.

Motivatie om ondernemer te worden en te blijven, is ook een belangrijk kenmerk in het onderzoek naar ondernemerschap. Daarom wordt nog een drietal andere variabelen besproken. Namelijk de status die de ondernemers aan het ondernemerschap toedicht. Het ondernemingsdoel wat door de ondernemer wordt aangegeven, en in hoeverre de keuze voor ondernemerschap voortkomt vanuit persoonlijke onvrede.

Zie tabel 1, op de volgende pagina voor een overzicht van de genoemde variabelen.

Tabel 1 Kenmerken van ondernemers; Microdata

<i>Groep</i>	<i>variabele</i>
Controle variabelen	Sector
	Bedrijfsgrootte
	Bedrijfsleeftijd
	Ondernemingsvorm
	Starter of overnemer, opvolger
Demografische variabelen	Geslacht
	Leeftijd
	Etniciteit
	Opleidingsniveau
	Regio/Provincie
	Samenstelling huishouding
	Inkomen
Vaardigheden	Eerdere ervaring als ondernemer
Sociaal kapitaal	Ondernemers in de familie en vriendenkring
	Lid van zakelijke netwerken
	Emotionele steun van de partner
	Eerdere werkkring
Karaktereigenschappen	Risicobereidheid
	Groei georiënteerd
	Affiniteit met /genegen tot innovatie
Motivatie	Status
	Ondernemingsdoel
	Persoonlijke onvrede

3 Starters en jonge bedrijven panel

3.1 Achtergrond

Dit datapanel onder startende ondernemers en jonge bedrijven is voor het eerst uitgevraagd in 1994. In totaal is er 5 keer een "cohort aan startende ondernemers opgestart in een panel wat vervolgens jaarlijks werd uitgevraagd. Voor de opbouw van microdataset kenmerken van ondernemers is er voor gekozen om het eerste cohort buiten beschouwing te laten.

De panels bestaan uit ondernemers die in de eerste helft van 1998, 1999, 2000 of 2003 met hun eigen bedrijf zijn gestart. Doelstelling van deze panels was met name het uitvragen van de ontwikkeling van het gestarte bedrijf gerelateerd aan een aantal ondernemerskenmerken. De panels zijn vanaf de start jaarlijks benaderd, de panels uit 1998, 1999, 2000 en 2003 zijn in 2008 voor het laatst uitgevraagd.

In iedere meting worden een aantal algemene vragen gesteld over de stand van zaken in het bedrijf, zoals groei, werkgelegenheid en verwachting van de winst. Daarnaast wordt er ook jaarlijks een specifiek onderwerp aan de orde gesteld, zoals innovatie.

In de panels uit 1998, 1999, 2000 en 2003 jaren zijn ca. 500 starters per panel ingestroomd. Dit heeft geleid tot een totaal van 2126 uniek cases in de uiteindelijke microdataset. Deze respondenten doen ieder jaar niet in gelijke mate mee, de uitval is veroorzaakt door ondernemers die in de tussentijd met hun bedrijf zijn gestopt of niet meer wilden meewerken aan het onderzoek.

3.2 Werkwijze

Het uitgangspunt bij het samenstellen van deze microdataset is gebruiksvriendelijkheid voor de onderzoekers binnen EIM.

Stap 1. Het eerste cohort uit 1998 heeft de meest "jaargangen" namelijk tien in totaal waarvan de jaargangen tot en met 2008 uit een telefonische en een schriftelijk gedeelte bestonden. Per jaar zijn de datasets opgeschoond voor cases en variabelen die niet relevant zijn en is het telefonische en schriftelijke gedeelte samengevoegd. Niet relevante cases zijn bijvoorbeeld de respondenten die nog niet daadwerkelijk begonnen waren met hun bedrijf of geen starter bleken te zijn.

Stap 2. Het verwijderen van gegevens van respondenten die niet meer willen meewerken, de gegevens van gestopte bedrijven worden wel deels opgenomen, zoals het stopjaar en de vraag of men nog wel als ondernemer actief is.

Stap 3. De variabelen hebben andere namen gekregen. In plaats van vgs1 is een variabele bijvoorbeeld letterlijk Geslacht genoemd en de variabele "aantal werknemers" uit 1999 wordt nu bijvoorbeeld WP1999 genoemd. Zie bijlage 1 voor een overzicht van alle variabelen.

Stap 4. Tussentijds zijn ook steeds de valuelabels aangevuld en zijn de beschrijvingen uitgebreid en gestandaardiseerd waar mogelijk.

Stap 5. Bepaalde variabelen zijn samengevoegd, een voorbeeld is de variabele "lid van een zakelijk netwerk" in de enquêtes is naar lidmaatschap van een ondernemers- branche- of beroepsorganisatie gevraagd, maar vanaf 2003 is dit opgesplitst in een landelijk of een plaatselijk netwerk. Voor de microdataset is ervoor gekozen om deze variabele samen te voegen naar de hoofdvariabele lidmaatschap ja/nee ongeacht of het een landelijk of plaatselijk netwerk betrof..

Stap 6. De postcodes zijn waar mogelijk ook zoveel mogelijk opgenomen in de dataset om een geografische component toe te voegen.

3.3 Eerste resultaten

In dit gedeelte van hoofdstuk drie wordt een korte beschrijving van de inhoud van deze microdataset gegeven en een aantal eerste uitkomsten om de mogelijkheden van de set te illustreren.

3.3.1 Controle variabelen

Er zijn in totaal 2126 cases in deze set, een kleine meerderheid komt uit 1998 of 1999, maar de vier cohorten zijn redelijk evenwichtig vertegenwoordigd. Zie tabel 2 voor een toelichting.

Tabel 2 Startjaar van de bedrijven.

<i>Startjaar</i>	<i>Percentage in de Microdataset</i>
1998	25,9%
1999	26,9%
2000	23,7%
2003	23,5%

Bron: EIM

In tabel 3 is de startvorm van het bedrijf van deze ondernemers weergegeven. Het percentage nieuwe oprichtingen is hoger dan het percentage overnames. In 2003 is er een duidelijke toename in aantal overnames versus nieuwe oprichtingen. Wellicht houdt dit verband met de economische situatie op dat moment, of is er sprake van een trend naar meer overnames.

Tabel 3 Startvorm: Overname of oprichting.

<i>Startjaar</i>	<i>Oprichting</i>	<i>Overname</i>
1998	92,4%	7,6%
1999	91,4%	8,6%
2000	90,2%	9,8%
2003	86,0%	14,0%
Totale set 1998-2003	90,1%	9,9%

Bron: EIM

De bedrijfsgrootte is gemeten in het aantal personeelsleden per jaar. De meeste starters beginnen zonder personeel, dit varieert tussen de 82,0% in 2003 en 90,9% in 1999. Het percentage starters dat start met personeel is het hoogst in 2003. Dit houdt hoogstwaarschijnlijk verband met het hogere aantal overnames in 2003. Zie tabel 4¹.

Tabel 4 Aantal werknemers bij de start en na 4 jaar.

<i>Startjaar</i>	<i>Klassen</i>	<i>Bij de Start</i>	<i>Na 4 jaar</i>
1998 (2002)	0 wn	90,1%	77,5%
	1-2 wn	5,4%	13,3%
	>2 wn	4,5%	9,2%
1999 (2003)	0 wn	90,9%	77,2%
	1-2 wn	6,5%	12,1%
	>2wn	2,6%	10,7%
2000 (2004)	0 wn	88,6%	79,5%
	1-2 wn	7,0%	11,6%
	>2 wn	4,4%	8,9%
2003 (2007)	0 wn	82,0%	69,5%
	1-2 wn	9,6%	14,6%
	>2 wn	8,4%	15,9%

Bron: EIM

De variabele ondernemingsvorm is ook opgenomen in de microdataset. Het verschilt echter per starterscohort of dit in het startjaar of in andere jaargangen is uitgevraagd.

3.3.2 Demografische variabelen

De demografische variabelen goed uitgevraagd. Bij de variabele geslacht ontbreken 4 waarden op een totaal van 2126 respondenten. De verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke startende is over de cohorten heen redelijk stabiel. Al is er een lichte afname in vrouwelijke starters te zien tussen 1998 en 2003. Zie tabel 5.

¹ De percentages geven de verdeling voor het totale cohort weer, er is geen rekening gehouden met de veranderde samenstelling na vier jaar door uitval van respondenten.

Tabel 5 Verdeling naar geslacht (n=2122).

<i>Startjaar</i>	<i>Vrouw</i>	<i>Man</i>
1998	34,5%	65,5%
1999	31,3%	68,7%
2000	31,9%	68,1%
2003	30,0%	70,0%
Totale set	32,0%	68,0%

Bron: EIM

In tabel 6 wordt de verdeling naar leeftijd van de ondernemer bij de start van het bedrijf gemaakt. Over de gehele groep starters blijkt bijna 40% van de ondernemers te starten met hun bedrijf wanneer ze tussen de 30 en 39 jaar oud zijn. Verder is er een lichte verschuiving te zien in de jaren 2000 en 2003 naar zowel jongere als oudere werknemers. In de groep 55 tot 59 jaar is bijvoorbeeld het percentage starters gestegen van 2,77% in 1998 naar 5,20% in 2003.

Tabel 6 Leeftijd ten tijde van start (n=2108).

<i>Leeftijdsklasse</i>	<i>Totaal</i>	<i>Startjaar</i>			
		<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2003</i>
Jonger dan 20	0,9%	0,56%	0,18%	1,01%	2,20%
20-24	7,7%	7,78%	9,28%	6,24%	7,20%
25-29	13,3%	17,78%	12,44%	14,29%	8,40%
30-34	20,0%	21,48%	20,84%	20,32%	17,00%
35-39	19,1%	17,22%	20,14%	19,52%	19,60%
40-44	16,5%	13,89%	17,16%	17,91%	17,20%
45-49	10,9%	11,11%	9,63%	10,45%	12,60%
50-54	6,8%	6,67%	6,83%	5,43%	8,20%
55-59	3,2%	2,77%	2,45%	2,62%	5,20%
60 of ouder	1,5%	0,74%	1,05%	2,21%	2,20%
		100%	100%	100%	99,8%

Bron: EIM

De hoogst afgeronde opleiding van de startende ondernemers is ook voor het grootste deel van de respondenten bekend. In tabel 7 zijn de percentages hoogst afgeronde opleiding naar cohort gemaakt. Opvallend is dat het cohort 2003 weer het meest afwijkt van de andere cohorten. Het percentage hoger opgeleiden is hoger in dit jaar. Wellicht is dit ook weer terug te voeren op het hogere aantal overnames, waarbij specifiek opvolgers in familiebedrijven of management buy outs een rol spelen. Nader onderzoek zou zich ook kunnen toespitsen op verschil in risicobereidheid of toegang tot financiering in economisch moeilijker tijden.

Tabel 7 Verdeling naar hoogst afgeronde opleiding (n=2092).

	<i>LBO en lager</i>	<i>MAVO, MULO</i>	<i>HAVO, VWO en HBS</i>	<i>MBO</i>	<i>HBO</i>	<i>Universiteit</i>
1998	18,1%	10,8%	9,5%	25,8%	22,7%	13,2%
1999	19,7%	10,7%	8,3%	21,3%	27,5%	12,4%
2000	18,2%	10,7%	9,1%	25,3%	23,7%	13,0%
2003	12,5%	7,8%	6,1%	28,7%	28,3%	16,6%
Totale set	17,3%	10,0%	8,3%	25,1%	25,5%	13,7%

Bron: EIM

De variabele etniciteit ontbreekt in deze dataset. Ook de variabele "Inkomen" wordt niet direct gemeten, wel is de variabele "verwachting van het resultaat" per jaar opgenomen als indicator van succes, het jaar 1998 is als voorbeeld weergegeven in de volgende tabel. Deze variabele is voor alle startercohorten en jaargangen beschikbaar. Dit biedt perspectief voor het onderzoeken van relaties tussen ervaring als ondernemer en resultaat, en diverse andere onderzoeksvragen.

Tabel 8 Verwacht resultaat in 1998 (n=545).

<i>Resultaat</i>	<i>Percentage ondernemers</i>
Nettowinst	44,2%
Quitte	25,7%
Nettoverlies	15,4%
weet niet	14,7%

Bron: EIM

De variabele "samenstelling van het huishouden" wordt in deze set benaderd met de vraag of er nog thuiswonende kinderen zijn bij de ondernemer. Deze variabele is niet in het starterscohort 2003 uitgevraagd.

3.3.3 Vaardigheden Ondernemer

De variabele "Eerdere ervaring als ondernemer" is niet in 2003 uitgevraagd, maar wel in de eerdere cohorten. Uit de gegevens in tabel 9 is op te maken dat ruim 84% van de startende ondernemers geen eerdere ervaring als ondernemer heeft.

Tabel 9 Eerder een bedrijf opgericht (n=1615).

	<i>Ja, succesvol</i>	<i>Ja, onsuccesvol</i>	<i>Nee</i>
1998-2000	8,5%	7,2%	84,3%

Bron: EIM, 2008

3.3.4 Sociaal Kapitaal

In de microdataset is ook de variabele "bekendheid met ondernemerschap" opgenomen, in de eerdere jaargangen wordt dit ook uitgesplitst naar verschillende categorieën. Later wordt er alleen gevraagd of men bij de start van het bedrijf bekend was met het zelfstandige ondernemerschap.

Verder is de variabele "lidmaatschap van een zakelijk netwerk" per jaar opgenomen in de set, hier is geen onderscheid gemaakt naar een landelijk of plaatselijk netwerk. Specifiek naar steun van de partner wordt niet gevraagd, wel is er voor gekozen om waar mogelijk de variabele "partner werkt mee in het bedrijf" op te nemen, aangezien dit wel steun impliceert. Deze variabele is niet in het cohort 2003 uitgevraagd. Voor de ander 3 cohorten is data over verschillende jaren beschikbaar.

Daarnaast is er in een aantal cohorten nog gevraagd naar ervaring binnen de branche (n= 1035). En voor alle vier de cohorten is de variabele "In loondienst in dezelfde branche geweest" aanwezig (n=1965).

3.3.5 Karaktereigenschappen

Er is de startende ondernemers ook gevraagd naar de eigenschap risicobereidheid en ook naar hoe innovatief hun bedrijf is. Deze variabelen zijn echter niet beschikbaar voor het cohort uit 2003.

Groeiorientering is opgenomen in de vorm van de vraag: "in hoeverre streeft u ernaar in de toekomst werknemers in dienst te nemen?" En in de vorm van de vraag: "in hoeverre streeft u nadrukkelijk naar omzetvergroting?" Deze variabelen zijn in alle cohorten en jaren aanwezig.

3.3.6 Motivatie

In deze microdataset is ook de variabele "motivering om een eigen bedrijf op te richten" opgenomen. Status en ondernemingsdoel komen niet binnen deze set aan de orde.

4 MKB Beleidspanel

4.1 Achtergrond

De eerste meting voor het MKB-Beleidspanel vond in 1999 plaats. Ieder jaar worden er drie metingen gedaan naar de meningen van ondernemers in het midden- en kleinbedrijf over actuele beleidsonderwerpen. Naast deze beleidsgerelateerde gegevens, wordt van de panelleden ook diverse basiskennmerken verzameld. Het bedrijf is onderwerp van deze metingen en komt steeds terug, maar de respondent of contactpersoon kan per meting variëren. Bij iedere meting is er uitval van respondenten en komt het regelmatig voor dat er een aantal metingen wordt overgeslagen door respondenten, maar dat zij in latere metingen wel weer meedoen. Wanneer de uitval te hoog is geworden worden er nieuwe respondenten toegevoegd om het panel op peil te houden. De data wordt telefonisch verzameld en bestaat volledig uit EIM dataverzameling.

Omdat het bedrijf onderwerp van onderzoek is, kan niet altijd worden vastgesteld of daadwerkelijk met de ondernemer wordt gesproken. Maar in een gedeelte van de metingen wordt wel naar de functie van de respondent gevraagd. In de MKB-microdataset kan op deze functies worden geselecteerd.

4.2 Werkwijze

De sets uit 1999 vallen af omdat hier niet geselecteerd kan worden op het daadwerkelijk aan de lijn hebben van de ondernemer of directeur zelf. Voor het maken van de MKB-beleidspanel Microdataset is gebruik gemaakt van het softwarepakket SAS, en vervolgens is de set weer naar SPSS format omgezet. De microdataset in zijn huidige vorm bestaat uit 6656 unieke respondenten.

Identificatie

Binnen het MKB-beleidspanel wordt er van een koppelnummer gebruik gemaakt, dit koppelnummer is altijd uniek en heeft op een specifieke respondent betrekking. Via het koppelnummer is het dan ook mogelijk gebleken om de diverse data uit verschillende metingen aan elkaar te koppelen.

Stap 1. Een aantal basiskennmerken werd al bijgehouden in een aparte file. Deze data had betrekking op een gedeelte van de gewenste variabelen en was tot de eerste meting van 2006 bijgewerkt. Vervolgens is deze data eerst opgeschoond van data die niet relevant is voor deze microdataset. Na het opschonen van deze dataset zijn de namen van de variabelen aangepast.

Stap 2. De volgende stap was het nalopen van alle vragenlijsten op de gewenste variabelen. Op basis van deze lijsten is een selectie gemaakt en is via SAS een aparte basisset geproduceerd met data uit alle metingen van 2000 tot en met 2007. Hiervoor zijn de datasets van het Clearinghouse gebruikt. De data per koppelnummer is naar één raket of rij teruggebracht. De huidige dataset bestaat uit 6656 unieke waarden.

Stap 3. De variabelen hebben andere namen gekregen. In plaats van *vgsl* is een variabele bijvoorbeeld letterlijk Geslacht genoemd en de variabele "aantal werk-

nemers" uit 2000 wordt nu bijvoorbeeld WP2000 genoemd. Zie bijlage 2 voor een overzicht van alle variabelen.

Stap 4. Tussentijds zijn ook steeds de valuelabels aangevuld en zijn de beschrijvingen uitgebreid en gestandaardiseerd waar mogelijk.

Stap 5. De postcodes zijn waar mogelijk ook opgenomen in de dataset om een geografische component toe te voegen.

Stap 6. Deze twee sets zijn uiteindelijk samengevoegd tot één set met 6656 waarden. Per koppelnnummer is aangegeven of de data uit de afzonderlijke metingen komt, uit de basiskennmerken-set of uit beide.

4.3 Eerste resultaten

In dit gedeelte van hoofdstuk vier wordt een korte beschrijving van de inhoud van deze microdataset gegeven en een aantal eerste uitkomsten ter illustratie.

4.3.1 Controlevariabelen

Bij data uit het MKB beleidspanel moet eerst worden nagegaan of de vragen en stellingen door de ondernemer zelf zijn beantwoord. De vraag "Wat is uw functie (of positie) binnen het bedrijf" heeft ook als antwoordmogelijkheid eigenaar. Wanneer eigenaar hier aan ondernemer gelijk wordt gesteld, dan kan hierop data specifiek aan ondernemers gekoppeld worden. Deze controle vraag is in een groot aantal metingen aanwezig. In 1999 is deze vraag nog niet gesteld.

Sector

Verder is het van belang om de sector waar de ondernemer werkzaam in is, te onderscheiden. In de enquêtes van het MKB beleidspanel wordt naar de BIK-codes gevraagd. De BIK-codes kunnen naar een sector worden geaggregeerd.

Bedrijfsgrootte

De bedrijfsgrootte kan op het aantal werknemers of omzet gegeven worden. Vanwege betere beschikbaarheid en vergelijkbaarheid wordt hier het aantal werknemers als maatgevend gehanteerd en in de microdataset opgenomen. In het MKB beleidspanel wordt regelmatig gevraagd naar het aantal personen dat werkzaam is binnen de onderneming.

Bedrijfsleeftijd

Een andere controlevariabele is de ondernemingsleeftijd of het oprichtingsjaar van de onderneming. Deze variabele ontbreekt in een aantal metingen maar kan voor veel respondenten ingevuld worden. Er zijn in totaal 2497 missing values. Het is aan te bevelen om naast het startjaar van de bedrijven ook leeftijdsklassen van de bedrijven toe te voegen, bijvoorbeeld per 10 jaar.

Ondernemingsvorm

De juridische ondernemingsvorm is voor een deel bekend voor de respondenten. In tabel 10 is de verdeling voor de bekende waarden weergegeven.

Tabel 10 Verdeling naar rechtsvorm.

<i>Rechtsvorm</i>	<i>Aantal respondenten</i>
BV	2066
Eenmanszaak	1033
VOF	964
Coöperatie	61
CV	42
NV	36
Maatschap	19
Vereniging/ stichting	13
man-vrouw-firma	2
Weet niet/ anders	22
Missing	2398
Totaal	6656

Bron: EIM

Behalve naar rechtsvorm is ook gevraagd of de respondent het bedrijf als een familiebedrijf beschouwd. Hieruit volgt dat er een subset is van 2555 respondenten die hun bedrijf als familiebedrijf classificeren en 2538 respondenten die geen familiebedrijf hebben.

Manier van starten

Deze variabele kijkt naar de manier waarop de ondernemer is gestart. In de huidige vorm van de microdataset kan geselecteerd worden op respondenten die aangeven de oprichter te zijn. Deze variabele is slechts beperkt beschikbaar, met name voor later instromende respondenten. Gevolg is dat er een subset beschikbaar is van 1977 respondenten, waarvan zeker is dat zij het bedrijf hebben opgericht.

4.3.2 Demografische variabelen

In deze paragraaf wordt kort een aantal demografische variabelen besproken.

Geslacht Ondernemer

De variabele "geslacht" van de ondernemers wordt in bijna alle metingen uitgevraagd, behalve de laatste meting in 2007, en is voor de meest recent toegevoegde respondenten niet bekend, maar kan wellicht bij latere metingen worden aangevuld. Van de respondenten is 13,4% vrouw en 86,4% man, zie tabel 11.

Tabel 11 Verdeling geslacht respondenten.

	<i>Aantal respondenten</i>
Man	5028
Vrouw	777
Weet niet/ wil niet zeggen	34
Onbekend	817
	6656

Bron: EIM

Er is ook in een aantal gevallen naar het geboortjaar gevraagd van de respondenten. Er zijn 3565 ontbrekende waarden. De etniciteit van de respondent is niet in het MKB beleidspanel 1999-2007 uitgevraagd.

Het opleidingsniveau van de respondent is voor een subset van 3476 respondenten bekend. Zie tabel 12. Een aantal van deze categorieën kan goed samengevoegd worden. Ook de opleidingsrichting is voor veel respondenten aanwezig in deze microdataset.

Tabel 12 opleidingsniveau van de respondent.

<i>Opleidingniveau</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Universiteit	344
HBO	1057
Havo, VWO, HBS	274
MBO	1265
MAVO ,MULO, ULO, VMBO	311
LBO	174
Lager Onderwijs	51
Onbekend	3160
Weet niet/ wil niet zeggen	20
	6656

Bron: EIM

De variabele "Samenstelling huishouden van de Ondernemer" is niet in het MKB beleidspanel 1999-2007 uitgevraagd.

In het MKB beleidspanel 1999-2007 wordt niet specifiek naar het persoonlijke inkomen van de respondent. Wel zijn er gegevens beschikbaar over de omzet en nettowinst van het bedrijf, maar er kan er niet worden gecontroleerd voor het percentage aandelen en de geherinvesteerde winst. De nettowinst wordt hier als indicator van persoonlijk inkomen toch meegenomen, maar zegt vooral wat over het succes van het bedrijf.

4.3.3 Vaardigheden

Eerdere ervaring in de branche is ook opgenomen als variabele. Er is een subset van 1862 respondenten die op deze vraag: Nee, Ja of enigszins hebben geantwoord. Het is aan te bevelen om bij gebruik de categorie "enigszins" op te nemen in de categorie Ja of te laten vervallen. Van deze subset respondenten heeft 77,8% eerdere ervaring in de branche.

4.3.4 Sociaal Kapitaal

Voor het begrip sociaal kapitaal kan er gekeken worden of het om een familiebedrijf gaat, zie paragraaf controlevariabelen.

Verder is er voor een groep van 3912 respondenten bekend dat zij lid zijn van een zakelijk netwerk, zoals een brancheorganisatie of een ondernemersvereniging. Er zijn 2744 ontbrekende waarden.

Sociaal kapitaal kan ook bestaan uit emotionele steun van de partner. Deze variabele is echter slechts in een enkele meting gevraagd en resulteert in een subset van 1862 waarden. De respondenten konden uit de categorieën Ja, Nee of enigszins kiezen. Het is aan te bevelen om bij gebruik de categorie "enigszins" op te nemen in de categorie Ja of te laten vervallen. Ruim 70% van deze ondernemers gaf aan steun van de partner te krijgen.

De variabele "ervaring in de branche" is al eerder genoemd bij de vaardigheden. Maar deze variabele kan mogelijk ook van invloed zijn op sociaal kapitaal, denk bijvoorbeeld aan collega's uit en eerdere werkkring en contacten in de branche.

4.3.5 Karaktereigenschappen

Risicohouding van de ondernemer is ook in deze dataset opgenomen. Er zijn twee variabelen met dit onderwerp opgenomen omdat de antwoordcategorieën sterk verschillen, voor de eerste variabele zie tabel 13. Bij deze variabelen is het aan te bevelen het aantal categorieën te aggregeren.

Tabel 13 Risicohouding4 categorieën en aantallen.

	Aantallen, <i>n</i>
Ja, durft enig risico te nemen	48
Ja, durft risico te nemen	1738
Nee, durft geen risico te nemen	26
Redelijk tot veel risico	87
Weinig risico/ berekende opbrengsten	299
weet niet/ wil niet zeggen	11
Ontbrekende waarden	4397
	6656

Bron: EIM

Uit de voorlopige resultaten blijkt dat het overgrote deel van de respondenten die deze vraag hebben beantwoord, risico durft te nemen.

Als belangrijkste doelstelling voor hun bedrijf konden de respondenten kiezen voor verschillende doelstellingen. Om de groei oriëntering van de Ondernemer te meten is de keuze voor "realiseren van groei" opgenomen in de set. Het gaat hier om een groep ondernemers die dit als belangrijkste doelstelling zien. De ondernemers waar deze waarde ontbreekt zijn niet noodzakelijk ondernemers die niet willen groeien. Er is dus een groep van 1481 respondenten in deze dataset die groei zeker als belangrijk doel zien.

De variabele "Affiniteit met innovatie" wordt met een tweetal vragen gemeten, namelijk of men een "Nieuw product op de markt heeft gebracht" en of men een "Product nieuw voor bedrijfstak" op de markt heeft gebracht. Deze aspecten vertegenwoordigen echter niet het volledige begrip affiniteit met innovatie. Eventueel kunnen deze twee variabelen gecombineerd worden tot een enkele variabele.

Tabel 14 Variabelen voor innovatie.

<i>Nieuw product op de markt</i>		<i>Product nieuw voor bedrijfstak</i>	
Ja	1899	Ja	2253
Nee	3238	Nee	2785
weet niet /wil niet zeggen	13	weet niet /wil niet zeggen	53
Onbekend	1506	Onbekend	1565
	6656		6656

Bron: EIM

4.3.6 Motivering

Er zijn een drietal variabelen gedefinieerd in tabel 1 met betrekking tot motivatie. Statusperceptie van ondernemerschap is niet in het MKB beleidspanel 1999-2007 uitgevraagd. En met betrekking tot het ondernemingsdoel is uiteindelijk alleen het realiseren van groei opgenomen in de set.

De variabele "Persoonlijke onvrede" wordt benaderd door de antwoordmogelijkheden "Werkeloos/geen leuke baan/onvrede/meer kansen" bij de vraag naar motivering om een eigen bedrijf te beginnen.

5 GEM database

5.1 Achtergrond

De “*Global Entrepreneurship Monitor*” (GEM)¹ is een database opgericht door een non-profit academisch consortium met het doel om ondernemerschapactiviteiten en houding ten opzichte van ondernemerschap in kaart te brengen op internationaal niveau. Dit onderzoek is in 1999 begonnen met 10 landen en is inmiddels de grootste studie op dit gebied met 42 landen die participeren in 2008. Naast de data die op internationaal niveau wordt geaggregeerd is er ook meer gedetailleerde informatie beschikbaar over Nederlandse respondenten. Voor deze microdataset wordt vanaf begin 2002 de data verwerkt.

De GEM dataset maakt gebruik van macrodata naast de verzamelde microdata, voor de microdataset wordt echter alleen gebruik gemaakt van de Nederlandse microdata.

Binnen deze dataset wordt veel aandacht besteed aan beginnend ondernemerschap. En er worden per jaar minimaal 2000 respondenten, per land, ondervraagd. In Nederland zitten er jaarlijks ook ongeveer 300 ondernemers in deze set. Deze ondernemers vormen de basis voor de microdataset. De datasets van 2002 tot en met 2007 worden verwerkt in de nieuwe microdataset. Deze zes datasets leveren samen in totaal 1709 respondenten. De respondenten worden jaarlijks in een nieuwe steekproef getrokken en het gaat hier dus niet om panel data. De totale microdataset over 2002-2007 bevat dus 1709 unieke waarden.

5.2 Werkwijze

Deze microdataset wordt uit 6 verschillende sets opgebouwd, vanaf 2002 tot en met 2007 zijn er enquêtes uitgevoerd. Het gaat hierbij niet om paneldata maar om verschillende groepen respondenten. De resultaten per jaar kunnen dan ook alleen voor de groep worden vergeleken en niet voor individuele personen. Het gaat hierbij dus om unieke waarden per respondent en jaar. Identificatie gebeurt middels koppelnummers die in de dataset worden opgenomen.

Stap 1. Het uit selecteren van ondernemers. Deze terugkerende enquête wordt jaarlijks onder een algemeen publiek gehouden. Maar aan het begin van de enquête wordt de vraag gesteld: “*Bent u momenteel, alleen of samen met anderen, zowel eigenaar als manager van een bedrijf? Bij deze vraag kunt u ook denken aan activiteiten als freelancer of zelfstandige zonder personeel.*” In andere woorden alle respondenten die bevestigend hebben geantwoord op deze vraag worden in de microdataset opgenomen.

Stap 2. Vervolgens is deze data eerst opgeschoond van data die niet relevant is voor deze microdataset. Na het opschonen van deze dataset zijn de namen van de variabelen aangepast.

¹ www.gemconsortium.org

Stap 3. De volgende stap was het nalopen van alle vragenlijsten op de gewenste variabelen. Op basis van deze lijsten is een selectie gemaakt en via SAS is een aparte basisset geproduceerd met data uit alle metingen van 2002 tot en met 2007. De huidige set bestaat uit 1709 unieke waarden en 19 variabelen. Zie bijlage 3 voor een overzicht van alle variabelen.

Stap 5. De postcodes zijn waar mogelijk ook zoveel mogelijk opgenomen in de dataset om een geografische component toe te voegen. Er zijn in deze set echter wel ontbrekende postcodes.

Stap 6. De in SAS gecreëerde set is uiteindelijk omgezet naar een SPSS bestand.

5.3 Eerste resultaten

In dit gedeelte van hoofdstuk vijf wordt een korte beschrijving van de inhoud van deze microdataset gegeven en een aantal eerste uitkomsten.

5.3.1 Controlevariabelen

De microdataset is samengesteld uit respondenten uit 6 jaren, in de onderstaande tabel is aangegeven hoeveel ondernemers er per jaar aan de GEM-enquete hebben meegedaan. Zie tabel 15.

Tabel 15 Deelnemende ondernemers per jaar.

<i>Jaar</i>	<i>Aantal ondernemers</i>
2002	264
2003	226
2004	318
2005	282
2006	282
2007	337
	1709

Bron: GEM, 2008.

5.3.2 Controlevariabelen

Één van de controlevariabelen is de sector, zie de onderstaande tabel voor de verdeling naar sectoren.

Tabel 16 Sectoren.

<i>Sector</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Consumenten diensten	114
Delfstoffen	128
Detailhandel / Horeca	202
Financieel/verzekeringen/vastgoed	56
Groothandel en Autohandel	95
Industrie	82
landbouw/bosbouw/visserij	206
Transport en Communicatie	69
Zakelijke diensten	345
Zorg/opleiding/sociale zaken	123
Onbekend	289
	1709

Bron: GEM, 2008.

De bedrijfsgrootte wordt gemeten in het aantal werkzame personen, exclusief de eigenaren, in het bedrijf. Hier worden ook de uitzendkrachten, ingeleend personeel en onderaannemers die uitsluitend voor het bedrijf werken meegerekend. Naast het aantal werkzame personen is een extra variabele toegevoegd namelijk grootteklasse in werkzame personen gebaseerd op de eerste variabele. Zie tabel 17.

Tabel 17 Verdeling naar grootteklasse bedrijf.

<i>Grootteklasse</i>	<i>Aantal</i>
Kleinbedrijf	1354
Middenbedrijf	230
Grootbedrijf	46
Onbekend	79
	1709

Bron: GEM, 2008.

Het oprichtingsjaar of bedrijfsleeftijd wordt niet letterlijk gevraagd aan de ondernemers, maar er wordt wel gevraagd wanneer de eigenaren voor het eerst salaris of winstuitkering ontvingen. Deze variabele is echter beperkt beschikbaar.

De ondernemingsvorm of rechtsvorm van de onderneming is niet bekend vanuit de GEM-database en komt dan ook niet voor in deze microdataset. De manier van starten is alleen voor 2004 bekend en niet opgenomen in de huidige microdataset.

5.3.3 Demografische variabelen

De GEM database is de enige van de drie datasets die enig inzicht geeft in het geboorteland van de ondernemers. Deze variabele wordt in 2007 voor het eerst uitgevraagd en is in de microdataset opgenomen.

Het geslacht en leeftijd van de respondenten wordt ieder jaar gevraagd en is voor alle respondenten bekend. Ruim 60% van de ondernemers is man en bijna 40% vrouw. De leeftijd is nu als discrete waarde opgenomen maar kan eventueel naar leeftijdsklassen geaggregeerd worden.

De hoogste opleiding is ook voor alle 1709 respondenten bekend. Zie tabel 18.

Tabel 18 Hoogste opleiding.

<i>Opleiding</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Wetenschappelijk onderwijs, universiteit	225
Hoger beroepsonderwijs	542
HAVO/VWO/HBS/Gymnasium/MMS	134
Middelbaar beroepsonderwijs	458
MAVO/MULO/ULO	184
Lager beroepsonderwijs	129
Uitsluitend lager onderwijs	37
	1709

Bron: GEM, 2008.

Samenstelling van het huishouden is een variabele die benaderd wordt door een tweetal subvariabelen, namelijk:

- “Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden?
- “En zijn daar thuiswonende kinderen bij van 18 jaar of jonger, en zo ja hoeveel?”

De eerste subvariabele is voor alle respondenten beantwoord, 10 respondenten gaven aan hier geen antwoord op te willen geven. De tweede subvariabele heeft 277 ontbrekende antwoorden en 8 respondenten die weigerden een antwoord te geven.

In GEM wordt niet naar het persoonlijk inkomen van de ondernemer gevraagd, maar wel naar het bruto inkomen van het gehele huishouden. Zie tabel 19.

Tabel 19 huishoudinkomen

<i>Inkomen</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Beneden modaal	155
Ongeveer modaal	316
Iets boven modaal	473
2 keer modaal	275
Meer dan 2 keer modaal	307
weet niet	55
wil niet zeggen	128
	1709

Bron: GEM, 2008.

Verder is als regionale variabele de postcode toegevoegd.

5.3.4 Vaardigheden

De variabele "Eerdere ervaring als ondernemer" wordt slechts summier op in gegaan, waarbij alleen naar recente ervaring wordt gekeken. Deze informatie is daarom niet in de microdataset opgenomen.

In 2007 wordt de volgende vraag gesteld: "Heeft u in het verleden, alleen of met anderen, een bedrijf opgericht waarvan u zowel eigenaar als manager was?" Deze vraag is beter geschikt en zou bij continuering van deze vraagstelling wel heel geschikt zijn om op te nemen in de microdataset.

5.3.5 Sociaal Kapitaal

Ondernemers in de familie en vriendenkring kan ook een belangrijke variabele vormen maar er wordt wederom alleen naar familie en vrienden gevraagd die recent een bedrijf hebben opgericht. Hierdoor vallen juist ouders als ondernemer vaak weg. Deze variabele is dan ook niet in de microdataset opgenomen.

De variabelen "Lid van zakelijke netwerken", "Emotionele steun van de partner" en "Eerdere werkkring" kunnen niet aan de GEM data onttrokken worden.

Wel wordt er gevraagd of de ondernemer alleen of samen eigenaar is van de onderneming. Gezamenlijk eigendom impliceert steun van een zakelijke partner wat ook een vorm van sociaal kapitaal is, daarom wordt deze variabele wel toegevoegd aan de microdataset. Zie de onderstaande tabel.

Tabel 20 Alleen of gezamenlijk eigenaar.

<i>Eigendom</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Alleen eigenaar	813
Gedeeld eigenaar	822
Geen eigenaar	11
Onbekend	63
	1709

Bron: GEM, 2008.

5.3.6 Karaktereigenschappen

De karaktereigenschap "Risicobereidheid van de ondernemer is niet vanuit GEM gemeten. Wel wordt er aandacht besteed aan de "Groeioriëntering van de ondernemer".

Een vraag die gebruikt kan worden om de groeioriëntering van de ondernemer te bepalen is de volgende: "Welke van de volgende twee beschrijvingen geeft uw situatie het beste weer?:"

- Ik wil dat mijn bedrijf zo groot mogelijk wordt, of
- Ik wil een bedrijf dat ik in mijn eentje kan runnen, met hooguit een paar medewerkers
- weet niet/wil niet zeggen

De eerste antwoordmogelijkheid is gebruikt om een variabele "groeigeoriënteerd of niet" van te maken. Met antwoordmogelijkheden Ja, Nee of weet niet/wil niet zeggen. Zie tabel 21.

Tabel 21 Groeioriëntering ondernemer.

<i>Wil groeien</i>	<i>Aantal ondernemers</i>
Ja	81
Nee	561
Weet niet/ wil niet zeggen	1067
	1709

Bron: GEM, 2008.

Affiniteit met innovatie van de ondernemer zelf, kan niet direct op de data van GEM worden gemeten, wel zijn er een aantal vragen opgenomen over de innovativiteit van het bedrijf. Wanneer ervan wordt uitgegaan dat de ondernemer de mate van bedrijfsinnovativiteit bepaald, kan deze informatie als indicatief worden beschouwd voor affiniteit voor innovatie van de ondernemer zelf. Zie tabel 22.

Tabel 22 Affiniteit met innovatie.

<i>Sprake van innovatie</i>	<i>Aantal respondenten</i>
Ja	298
Onbekend/ niet genoemd	1411
	1709

Bron: GEM, 2008.

In 2007 worden er ook stellingen toegevoegd die de persoonlijke voorkeuren beter weergeven, deze kunnen in een later stadium eventueel aan de set worden toegevoegd.

5.3.7 Motivatie

De variabele "Status van een ondernemer" wordt in GEM uitgevraagd door middel van een stelling: "In Nederland hebben succesvolle ondernemers een hoge status". Deze variabele wordt vanaf 2003 aan de respondenten voorgelegd. En kan ook aan de microdataset worden toegevoegd.

Het ondernemingsdoel wordt niet behandeld in de brondataset, maar er wordt wel naar de belangrijkste motieven gevraagd om manager te worden van een eigen bedrijf. Er zijn een aantal antwoordcategorieën geselecteerd die een aspect van de variabele "Persoonlijke onvrede" weergeven. Het is echter alleen als benadering te gebruiken, omdat er niet letterlijk naar deze variabele wordt gevraagd.

De volgende antwoordcategorieën waren voor de respondenten beschikbaar:

- Wens om eigen baas te zijn
- Uitdaging
- Ontevredenheid over baan in loondienst
- dreigende werkloosheid/geen baan kunnen vinden
- Betere mogelijkheden om zorg voor gezin en arbeid te kunnen combineren
- Mogelijkheid om meer geld te verdienen dan in loondienst
- Ontdekking van "gat in de markt"
- Nog anders, namelijk.....
- Weet niet/ wil niet zeggen

Afhankelijk van de gekozen opties is er de variabele persoonlijke onvrede aan toegevoegd. Er zijn na deze selectie 106 respondenten die in deze categorie vallen.

6 Conclusie

Met het creëren van deze drie microdatasets is een belangrijke eerste stap gezet naar een beter begrip van de invloed van ondernemerskenmerken op bedrijfsprestaties. In de huidige vorm van de datasets is het goed mogelijk om de sets verder uit te breiden met nieuwe data in de komende jaren.

Literatuurlijst

Vollebregt, J.A.C. en P. Fris, *Inventarisatie determinanten van ondernemerschap*, EIM, Zoetermeer, 2008

Wennekers, A.R.M. , *Entrepreneurship at country level; Economic and non-economic determinants*, ERIM, Rotterdam, 2006

BIJLAGE I Tabel Variabelen Microdataset Starterspanel

<i>Variabele naam</i>	<i>Beschrijving variabele</i>
KoppelStartjaar	Identificatie
koppelNr	koppelnummer
Startjaar	feitelijk startjaar
Actief1999	nog steeds actief met de onderneming in 1999
Actief2000	nog steeds actief met de onderneming in 2000
Actief2001	nog steeds actief met de onderneming in 2001
Actief2002	nog steeds actief met de onderneming in 2002
Actief2003	nog steeds actief met de onderneming in 2003
Actief2004	nog steeds actief met de onderneming in 2004
Actief2005	nog steeds actief met de onderneming in 2005
Actief2006	nog steeds actief met de onderneming in 2006
Actief2007	nog steeds actief met de onderneming in 2007
Jaarstop	in welk jaar gestopt met het bedrijf uit het startjaar
ActiefOndernemer	Gestopte Ondernemer; nog als ondernemer actief met een ander bedrijf
LeeftijdStart	Leeftijdsklasse respondent/ondernemer
Geslacht	geslacht
Opleiding	hoogst afgeronde opleiding
OplRicht	richting opleiding
Startvorm	Bent u gestart met een nieuw opgericht bedrijf of gaat het om een overname van een bestaand bedrijf of bedrijfsonderdeel?
ErvOndern	eerder onderneming opgericht
NrBedr	hoeveel bedrijven eerder opgericht
RdenOndern	Belangrijkste motief om ondernemer te worden.
factor_besluit	Wilt u aangeven in hoeverre deze factoren een rol speelden bij uw besluit om een bedrijf te starten?
Motief1	1. werkloosheid, geen baan kunnen vinden
Motief2	2. dreigende werkloosheid
Motief3	3. ontevredenheid over baan in loondienst
Motief4	4. gunstige economische conjunctuur
Motief5	5. beschikbaarheid van eigen financiële middelen
Motief6	6. vanzelf er in gegroeid
Motief7	7. ontdekking van gat in de markt
Motief8	8. mogelijkheid om meer geld te verdienen dan in loondienst
Motief9	9. betere mogelijkheden om zorg voor gezin en arbeid te combineren
Motief10	10. wens om eigen baas te zijn
Motief11	11. specifieke werkzaamheden kunnen verrichten
Motief12	12. uitdaging
Motief13	13. uit nood geboren door omstandigheden
Bekendheid_ondernemerschap	Was u bij de start van dit bedrijf bekend met het zelfstandige ondernemerschap?
BekendOnd1	ja, van huis uit
BekendOnd2	ja, zelf bedrijf gehad

<i>Variabele naam</i>	<i>Beschrijving variabele</i>
BekendOnd3	ja, via opleiding
BekendOnd4	ja, via werkkring
BekendOnd5	ja, door voorlichting/advies
BekendOnd6	nee, eigenlijk niet
BrancheErv	in loondienst in zelfde branche
EigenErvBranche	Eigenschap: ervaring binnen branche
EigenRisc	Eigenschap: risico durven nemen
EigenRisc1999	
EigenRisc00	
EigenRisc01	
InnoPT1998	Zijn uw producten/diensten gebaseerd op nieuwe technieken of technische uitvindingen die circa drie jaar geleden nog niet toegepast werden?
InnoPT1999	
InnoPT2000	
Inno2_2005	Onderscheid concurrent: innovatief/vernieuwend zijn
Sector	sector
Bikcode1998	BIK-code
Bikcode1999	BIK-code
Bikcode2000	BIK-code
Bikcode2001	BIK-code
Bikcode2002	BIK-code
Bikcode2003	BIK-code
Bikcode2004	BIK-code
Bikcode2005	BIK-code
Bikcode2006	BIK-code
Bikcode2007	BIK-code
bikomsch2003	omschrijving bikcode
bikomsch2004	
bikomsch2005	
bikomsch2006	
bikomsch2007	
Rechtsvorm1998	wat is op dit moment de rechtsvorm van uw onderneming?
Rechtsvorm2000	
Rechtsvorm2001	
Rechtsvorm2002	
Rechtsvorm2003	
Rechtsvorm2004	
Rechtsvorm2005	
Rechtsvorm2006	
Rechtsvorm2007	
Huish2000	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2001	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2002	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2003	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2004	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2005	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2006	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
Huish2007	heeft u een of meer thuiswonende kinderen?
WP1998	aantal werknemers in dienst
WP1999	aantal werknemers in dienst

<i>Variabele naam</i>	<i>Beschrijving variabele</i>
WP2000	aantal werknemers in dienst
WP2001	aantal werknemers in dienst
WP2002	aantal werknemers in dienst
WP2003	aantal werknemers in dienst
WP2004	aantal werknemers in dienst
WP2005	aantal werknemers in dienst
WP2006	aantal werknemers in dienst
WP2007	aantal werknemers in dienst
GroeiWP1998	in hoeverre streeft u ernaar in de toekomst werknemers in dienst te nemen?
GroeiWP1999	
GroeiWP2000	
GroeiWP2001	
GroeiWP2002	
GroeiWP2003	
GroeiWP2004	
GroeiWP2005	
GroeiWP2006	
GroeiWP2007	
GroeiOmzet1998	in hoeverre streeft u nadrukkelijk naar omzetvergroting?
GroeiOmzet1999	
GroeiOmzet2000	
GroeiOmzet2001	
GroeiOmzet2002	
GroeiOmzet2003	
GroeiOmzet2004	
GroeiOmzet2005	
GroeiOmzet2006	
GroeiOmzet2007	
LevenspartW1998	werkt uw levenspartner mee in het bedrijf?
LevenspartW1999	
LevenspartW2000	
LevenspartW2001	
LevenspartW2002	
LevenspartW2003	
LevenspartW2004	
LevenspartW2005	
LevenspartW2006	
LevenspartW2007	
ZakNetw1998	bent u aangesloten bij een ondernemers-, branche- of beroepsorganisatie?
Zaknetw1999	
ZakNetw2000	
ZakNetw2001	
ZakNetw2002	
ZakNetw2003	
ZakNetw2004	
ZakNetw2005	
ZakNetw2006	
ZakNetw2007	
Resul1998	Welk bedrijfsresultaat (inclusief ondernemersloon) verwacht u in te behalen?
Resul1999	
Resul2000	

<i>Variabele naam</i>	<i>Beschrijving variabele</i>
Resul2001	
Resul2002	
Resul2003	
Resul2004	
Resul2005	
Resul2006	
Resul2007	
Postcode1998	Postcode 1998
Postcode2000	Postcode 2000
Postcode2001	Postcode 2001
Postcode2002	postcode 2002
Postcode2003	postcode 2003
Postcode2004	postcode 2004
Postcode2005	postcode 2005
Postcode2006	postcode 2006
Postcode2007	postcode 2007

Bron: EIM, 2008

BIJLAGE II Variabelen Microdataset-MKB

<i>Variabele</i>	<i>beschrijving</i>
KoppelNr	KoppelNummer
Bron	Bron record
Oprichter	Bent u de oprichter van het bedrijf
PositieRespond	Wat is uw positie binnen het bedrijf
RechtsVorm	Rechtsvorm
HoofdActiviteit	HoofdActiviteit (=BikCode)
PostCode	PostCode
Startjaar	Startjaar, oprichtingsjaar bedrijf
FamBedrijf	Is dit bedrijf een familiebedrijf
ZakelijkNetwerk	Lid van een zakelijk netwerk
Geslacht	Geslacht respondent
GeboorteJaar	Geboortejaar
OpleidingHoogste	Hoogste voltooide opleiding
OpleidingRichting	Richting van deze opleiding
StrevenNaarGroe	Streeft u naar groei van uw bedrijf
BrancheErvaring	Heeft u ervaring in deze branche
SteunPartner	Steunt uw levenspartner u
RisicoHouding4	veel risico <----> geen risico
RisicoHouding1	Weinig/normaal/geen
MotiefEigenBedrijf	Werkeloos/geen leuke baan/onvrede/meer kansen
NwProd	Nieuw product op de markt gebracht
ProdNwBedrTak	Product nieuw voor bedrijfstak
NettoWinst_2000	NettoWinst 2000
NettoWinst_2001	NettoWinst 2001
NettoWinst_2002	NettoWinst 2002
NettoWinst_2003	NettoWinst 2003
NettoWinst_2004	NettoWinst 2004
NettoWinst_2005	NettoWinst 2005
NettoWinst_2006	NettoWinst 2006
NettoWinst_2007	NettoWinst 2007
WP_2000	Werkzame personen 2000
WP_2001	Werkzame personen 2001
WP_2002	Werkzame personen 2002
WP_2003	Werkzame personen 2003
WP_2004	Werkzame personen 2004
WP_2005	Werkzame personen 2005
WP_2006	Werkzame personen 2006
WP_2007	Werkzame personen 2007

Bron: EIM, 2008

BIJLAGE III Variabelen GEM Microdataset

<i>Variabele</i>	<i>Beschrijving</i>
KoppelNummer	KoppelNummer
Jaar	Jaar meting
GebLand	Geboorteland
Eigendom	Eigenaar van bedrijf
Sector	Sector
AantalWP	Aantal werkzame personen
GrootteKlasse	Grootteklasse
Geslacht	Geslacht
Leeftijd	Leeftijd
PostCode	PostCode
HoogsteOpleiding	Hoogste opleiding
NPersHH	Aantal personen huishouden
NKinderen	Aantal kinderen < 18
InkomenHH	Inkomen vh huishouden
NwBedrSalBet	Nw bedrijf al salaris bet.
Innovatief	Is er sprake van innovatie
Motivatie	Motivatie ondernemerschap
Groei	Groei georiënteerd of niet
Onvrede	Persoonlijke onvrede